

Annika Raittinen

Nähdyksi ja kuulluksi tulemisen voima

Pata, Sandaali ja Virkattu telta -hankkeen vaikutus mukana olleiden turvapaikanhakijanaisten hyvinvointiin

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Kulttuurin yksikkö

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

Sosiokulttuurisen

työn

musiikkipainotteinen

suuntautumisvaihtoehto

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Kulttuuri

Koulutusohjelma: Kulttuurituotanto

Suuntautumisvaihtoehto: Sosiokulttuurisen työn musiikkipainotteinen suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Annika Raittinen

Työn nimi: Nähdyn ja kuullun tulehksen voima - Pata, Sandaali ja Virkattu telttahankkeen vaikutus mukana olleiden turvapaikanhakijanaisten hyvinvointiin.

Ohjaaja: Jari-Matti Lintala ja Jussi Kareinen

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 40

Liitteiden lukumäärä: 0

Pakolaisaiheinen Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -taidehanke syntyi vastaamaan pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tarvetta tulla nähdyksi ja kuulluksi sekä tuomaan suurelle yleisölle vaihtoehtoisen näkökulman ja lähestymistavan pakolaisuuteen. Hankkeen kolmea tilateosta on valmisteltu vuodesta 2007 lähtien ja hanke oli osa Turku 2011 – Kulttuuripääkaupunkiohjelmistoa.

Tutkimukseni on toimintatutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen vaikutuksia mukana olleisiin turvapaikanhakijain ja heidän hyvinvointiinsa. Tutkimustuloksistani käy ilmi, että luovalla tavoitteellisella toiminnalla ja oman tarinan kertomisella voi olla myönteinen vaikutus turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin.

Tutkimuksessa mukana olleet turvapaikanhakijain osallistuivat sosiokulttuurisen innostamisen viitekehuksesta suunniteltuihin työpajakokonaisuuksiin, joissa valmistettiin omaelämäkerronnallisia helmitöitä. Omaa elämää jäseneltiin tarinallisen näkökulman avulla ja se kerrottiin muille helmityön kautta. Helmityöt liitettiin osaksi Virkattu telttä -teosta, jonka rakentamisessa naiset olivat myös mukana. Toiminnan tavoitteina oli yhtäältä edistää naisten hyvinvointia aktivoimalla ja tukemalla voimaantumisen prosessia ja toisaalta saada materiaalia Virkattu telttä -teokseen.

Tutkimusaineistoani keräsin havainnoimalla hankkeessa mukana olevista turvapaikanhakijainista koostuvaa ryhmää, sekä haastatteleamalla kahta ryhmää kuuluvaa naista. Työssäni esittelen Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanketta, keskittyen Virkattu telttä -teokseen ja sen rakentamisen eri vaiheisiin niin teoksen tuottajan kuin osallistuneiden naisten näkökulmasta.

Avainsanat: Pakolainen, turvapaikanhakija, hyvinvointi, sosiokulttuurinen innostaminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of culture and design

Degree programme: Degree programme in Cultural management

Specialisation: Socio-Cultural (Music)

Author/s: Annika Raittinen

Title of thesis: The power of being seen and heard - The effects of Pots, Sandals and a Tent- project on Asylum seeker womens wellbeing.

Supervisor(s): Jari-Matti Lintala and Jussi Kareinen

Year: 2011

Number of pages: 40

Number of appendices: 0

Pots, Sandals and a Tent-project was born to respond to the need that refugees and asylum seekers had of being seen and heard and also to give another perspective about refugees to the public. The project includes three installations that have been prepared since 2007 and this project was a part of the programme of Turku European Capital of Culture.

This thesis concentrates on the effects of the project to the wellbeing of those refugee women who participated in the activities provided by the Project Pots, Sandals and a Tent. The results showed that creative activities can have a positive effect on the wellbeing of refugee women.

The research in this thesis was done by using the methods of action research. The material was collected by interviewing and observing the refugee women who participated in the activities that were planned and implemented from the perspective of socio-cultural animation. During the activities and workshops the women made narrative bead works. Past experiences and memories were processed from the narrative point of view and the beadworks were connected to the Tent – installation. The aim was to start and support the processes of empowerment and wellbeing and also to collect material for the Tent-installation. The refugee women participated also in the building process of the Tent –installation. This thesis focused on the project Pots, Sandals and a Tent, especially on the different steps of making the Tent.

Keywords: Refugee, asylum seeker, wellbeing, socio-cultural animation

Sisältö

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
Sisältö	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
Käytetyt termit ja lyhenteet	6
1 JOHDANTO	7
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	9
2.1 Tausta.....	9
2.2 Pata, Sandaali ja Virkattu telta	11
2.2.1 Pata -teos.....	12
2.2.2 Sandaali -teos	13
2.2.3 Virkattu telta -teos	14
2.3 Nähdynksi ja kuulluksi tuleminen	15
2.3.1 Tarinallinen helmityö	16
2.3.2 Pohdinnasta kerrontaan	19
2.3.3 Teltan rakennus	21
2.3.4 Virkatun teltan avajaiset.....	21
2.3.5 Suuri yleisö	22
3 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT	23
3.1 Tausta ja Tavoitteet.....	23
3.2 Menetelmät	24
3.2.1 Toimintatutkimus.....	24
3.2.2 Tapaustutkimus.....	25
3.2.3 Havainnot.....	25
3.2.4 Haastattelut.....	26
3.3 Analysointimenetelmät	28
4 TULOSTEN KUVAAMINEN	29
4.1 Koko ryhmä.....	29
4.2 Maria	31
4.3 Drita	32

5 YHTEENVETO.....	34
6 POHDINTA	36
LÄHTEET.....	39

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Hadijah vanhan ja uuden kattilan kanssa.....	12
Kuva 2. Pata- teoksen kattila- rumpuja	12
Kuva 3. Miriamin sandaalit.....	13
Kuva 4. Sandaali-installaatio Aurajoessa.....	13
Kuva 5. Albertine käsityönsä kanssa.	14
Kuva 6. Virkattu telttä Runosmäen kirjastossa.	15
Kuva 7. Helminauhan suunnittelua	18
Kuva 8. Tarinallisia helminauhoja	19

Käytetyt termit ja lyhenteet

Pakolainen	Henkilö jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua rotuun, uskontoon, kansallisuuteen tai poliittiseen mielipiteeseen kohdistuvan vainon takia.
Turvapaikanhakija	Henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija ei siis vielä ole pakolainen. Saa pakolaisstatuksen, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan myös, voiko oleskeluluvan saada jollain muulla perusteella.
Maahanmuuttaja	Henkilö, joka muuttaa maasta toiseen. Yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä.
Vastaanottokeskus	Paikka, jossa turvapaikanhakijat asuvat turvapaikanhakuprosessin ajan. Vastaanottokeskukset ovat valtion tai järjestöjen, kuten Suomen Punaisen Ristin ylläpitämiä.
Pansion vastaanottokeskus	Suomen Punaisen Ristin ylläpitämä Turun vastaanottokeskus Turun Pansiossa.

1 JOHDANTO

Pakolaisuus, sen taustalla olevat kriisit ja siitä aiheutuvat kansainväliset ongelmat ovat jokapäiväisiä aiheita uutisotsikoissa. Suomen näkökulmasta maahanmuutosta on tullut ajankohtainen ja kasvava ilmiö 1980 -luvun lopusta lähtien. (Huttunen 2002b, 87- 89.) Maahanmuutto pitää sisällään kaiken muuttoliikkeen, kuten opiskelun tai työn puolesta Suomeen muuttaneet sekä turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Turvapaikanhakijoiden määrään vaikuttaa keskeisesti maailmalla tapahtuvat kriisit. Viime vuosina eniten pakolaisuutta ovat aiheuttaneet Somalian, Afganistanin ja Irakin tilanne (Pakolaisneuvonta, [viitattu 13.11.2011]).

Huttusen (2002b, 89) mukaan pakolaisuus näytetään mediassa usein pakoon lähteneiden ihmisten virtoina sekä pakolaisleireillä apua odottavina hahmoina, jolloin pakolaisuus näyttäytyy pelkkänä kärsimyksenä. Julkisella sektorilla viranomaiset, järjestöt ja yksityiset ihmiset käyvät keskustelua pakolaistilanteesta, sen syistä ja seurauksista. Itse pakolaiset jäävät puolestaan usein äänettömäksi massaksi, josta yksilölliset kokemukset ja tarinat eivät erotu. Pakolaisten oma toimijuus ja tapahtumiin liittyvä paikallinen moraalinen maailma jäävät näkymättömiksi.

Huttunen (2002b, 88- 89) kertoo pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kokeneen usein traumaattisia kokemuksia, jotka ovat mittasuhteiltaan sellaisia, että ne kulkevat ihmisen mukana ajan ja maantieteen tuomasta etäisyydestä huolimatta. Pakolaisuutta aiheuttavat konfliktit ja niistä koituva pahan kokemus paikantuu usein julkisen vallan toimiin. Yksilötasolla se voi tarkoittaa pelkoa, vangitsemista, kidutusta, kodin, läheisten ja kontrollin menetystä. Vaikka pakon edessä kotoaan lähteneiden tarinoissa on paljon yhtäläisyyksiä, ei se kuitenkaan kerro universaalista pakolaisuuden kokemuksesta, jonka kaikki kokisivat samalla tavalla. Tarinat ovat aina sidoksissa aikaan ja paikkaan sekä poliittisiin ja sosiaalisiin suhteisiin.

Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanke syntyi ja muokkautui nykyiseen muotoonsa vuosien varrella vastaamaan turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tarvetta tulla nähdyiksi ja kuulluiksi ja lopulta osaksi myös Euroopan Kulttuuripääkaupunki Turku2011 -ohjelmistoa. Tutkimukseni keskittyy Virkattu telttä -teokseen, jonka raken-

nusvaiheessa tavoitteena oli tukea etenkin turvapaikanhakijoita luovan toiminnan kautta. Oman tarinan kertomisella ja uudelleen jäsentelyllä sekä käsitöiden tekemisellä koettiin olevan aktivoiva ja voimauttava vaikutus, jonka katsottiin edistävän hyvinvointia. Kulttuuripääkaupunkivuoden aikana pakolaisten esineistä ja tarinoista koostuvat Pata-, Sandaali-, ja Virkattu telta -tilateokset toivat suurelle yleisölle uuden lähestymistavan ja näkökulman pakolaisuuteen.

Hankkeen tavoitteet tukevat myös Turku 2011-hyvinvointiohjelma 2008–2012 -tavoitteita, jonka keskeisimpiä käsitteitä ovat yhteisöllisyys sekä kokemisen ja osallistumisen mahdollisuus mahdollisimman monelle. Hyvinvointiohjelman arviointia pyritään tekemään mahdollisimman laaja-alaisesti monitieteellisessä yhteistyössä. Arviointia tehdään muun muassa erilaisten hankkeiden ja opinnäytetöiden myötä. (Turku 2011-hyvinvointiohjelma 2008- 2011, 7- 30.)

Tämä tutkimus pyrkii selvittämään pakolaisaiheisen Pata, Sandaali ja Virkattu telta-hankkeen mahdollisia vaikutuksia mukana olleisiin turvapaikanhakijain ja heidän hyvinvointiinsa. Tutkimus toteutui työskennellessäni Virkattu telta -teoksen tuottajana 2011 vuoden ajan. Tuotannollisten tehtävien lisäksi työnkuvaani kuului sosiokulttuurisen työn opintojen myötä myös erilaisten toiminnallisten kokonaisuuksien suunnittelu ja toteutus. Oma roolini Virkatun teltan rakennusvaiheessa oli toimia fasilitaattorina, ryhmän elämän helpottajana. Kannoin vastuun työpajakokonaisuuksien organisoinnista, tavoitteiden ja käytettyjen metodien suunnittelusta ja toteutuksesta sekä luovan toiminnan kautta dialogiin herkistämisestä. Kurki (2011, 52) mainitsee fasilitaattorina toimimisen olevan yksi sosiokulttuurisen innostamisen tehtävistä.

Seurasin hankkeessa ja tutkimuksessani mukana olevista naisista koostuvaa ryhmää Pansion vastaanottokeskuksessa. Havainnoin ryhmää pääasiallisesti kevään aikana Virkatun teltan rakennusprosessista valmiin Virkattu telta -teoksen avajaisiin, jossa naiset näkivät oman käsityönsä osana telttaa ja heidän tarinoidensa pohjalta rakennetun draamaesityksen ”Virkattu telta tarinoi”. Sain havainnointimateriaalia jälleen syksyllä Virkatun teltan viimeisen pystytyksen yhteydessä.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Tausta

Suomessa esineitä ja tarinoita Pata, Sandaali ja Virkattu telтта -teoksiin kerättiin lähinnä eri vastaanottokeskuksissa, joissa turvapaikanhakijat asuvat turvapaikanhakuprosessin ajan. Turvapaikanhakijoiden lähdön taustalla on usein poliittiseen mielipiteeseen, uskontoon, alkuperään tai sukupuoleen kohdistuva vaino, luonnonkatastrofit tai aseelliset selkkaukset (Pakolaisneuvonta, [viitattu 13.11.2011]). Huttusen (2002a, 175) mukaan lähdön syitä on useita, mutta niitä kaikkia yhdistää jonkinlainen pakko.

Enoranta (2007b, 14) nostaa esille sen, että turvapaikanhakijoilla ei ole juuri lainkaan vaikuttamisen mahdollisuutta siihen, saavatko he turvapaikan. He voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, millaiseksi usein vuosiakin kestävä odotusaika vastaanottokeskuksessa muodostuu. Se, miten menneet tapahtumat ja kokemukset ymmärretään, vaikuttaa keskeisesti myös siihen, millaisena tulevaisuus näyttäytyy, mitkä suunnitelmat ovat mahdollisia ja mitkä mahdottomia, lisää Huttunen (2002b, 89). Enoranta (2007b, 12) muistuttaa turvapaikanhakijoiden tarvitsevan kuitenkin rohkaisua ja tukea pysyäksään aktiivisina toimijoina. Juuri toiminnan katsotaan antavan merkityksiä elämälle ja se on tärkeä osa hyvinvointia, korostaa Kurki (2001, 43). Enorannan (2007b, 14) mukaan se, miten pakolaisuus koetaan yksilön tasolla, vaihtelee, mutta usein kokemus pakomatkasta sekä kodin, ystävien, sukulaisten ja yhteiskunnallisen aseman menettämisestä voi lamaannuttaa turvapaikanhakijan.

Virkattu telttä -teoksen rakennusvaiheessa pyrittiin aktivoimaan ja tukemaan turvapaikanhakijanaisia luovan toiminnan kautta. Luova toiminta tarkoitti tässä yhteydessä neulotun tai virkatun käsityön tekemistä Virkatun teltan rakennusmateriaaliksi. Pölläsen (2008, 91 [viitattu 18.11]) mukaan käsityön teko voi olla merkittävää ja tärkeää toimintaa tekijälle, mikä antaa mahdollisuuden asioiden ajalliseen etäännyttämiseen ja uudelleen jäsentelyyn. Se voi olla myös vain mukavaa ajanvietettä ilman sen syvempää merkitystä (Vähälä 2003, 13).

Oli käsityö millaisessa roolissa tahansa, liittyy siihen kuitenkin aina luovuuden ulottuvuus. Käsityötä tehdessä tekijä voi hyödyntää aiempia taitoja toteuttaessaan uusia ideoitaan ja määrittellä itse, mihin suuntaan työ kulkee. Käsityön tekoon tarvitaan ihmistä kokonaisuudessaan. Henkisten, älyllisten, fyysisten ja motorististen taitojen käyttö ja harjaannuttaminen mahdollistavat ongelmanratkaisun ja uuden luomiseen vaadittavan mielikuvituksen. (Vähälä 2003,14.)

Vähälä (2003) on tutkinut käsityöprosessin ja luovan toiminnan merkitystä psyykkiseen hyvinvointiin. Vähälän ajatukset luovuudesta tukivat myös Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen näkökulmaa. Vähälän (2003,14- 25) mukaan luovuus pitää sisällään yksilön itseilmaisuun ja itsensä toteuttamiseen liittyviä ominaisuuksia, jotka mahdollistavat ongelmien ratkaisun ja asioiden käsittelyn ilman vallitsevan maailman järjestystä. Luovuus tulisi nähdä inhimillisenä mahdollisuutena toimintoihin, joita niin yksilö kuin ympäristönkin voivat tukea ja joka voi mahdollistaa erilaisten henkilökohtaisten prosessien etenemisen. Virkattu telttä -teoksen rakennusvaiheeseen sisältyi näkemys, että käsitöillä ja hyvinvoinnilla on selkeä yhteys toisiinsa. Käsityön merkitystä hyvinvointiin on Vähälän tutkimuksen lisäksi kuitenkin tutkittu suhteellisen vähän.

Hyvinvointi koostuu useista tekijöistä ja sen mittaamisessa on otettava huomioon useat eri vaikuttimet. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan terveys edellyttää psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen täydellistä tilaa, ei ainoastaan sairauden puuttumista. Määritelmä ei kuulosta kovin realistiselta, mutta se asettaa ajatuksen siitä, että elämän eri osa-alueet vaikuttavat toisiinsa, ja ilman niiden välillä vallitsevaa tasapainoa, hyvinvointi on koetuksella. Parhaimmillaan terveys toimii voimavarana, joka mahdollistaa monipuolisen elämän, jossa sisäiset ja ulkoiset tekijät ovat harmoniassa (Stakes, [viitattu 13.10.2011]).

Hyvinvointi on keskeinen käsite myös tutkimukseni tilaajalle, Turku 2011-säätiölle. Turku 2011- hyvinvointiohjelman tavoitteena oli tehdä näkyväksi kulttuurin merkitystä niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin hyvinvoinnin kannalta, ja sen tuli olla mahdollisimman monen saavutettavissa. Hyvinvointiohjelma painotti myös kulttuurin ja taiteen kokonaisvaltaisuutta ja sen monimuotoisia ilmenemis- ja kokemisen muotoja. Hyvinvointiohjelman mukaan kulttuurilla voi olla hyvinvointia edistäviä vaikutuk-

sia, mutta se ei tarkoita sitä, että kulttuurin tulisi olla aina hauskaa. Ihminen kokee elämänsä aikana myös vaikeita hetkiä ja taide tarjoaa niiden käsittelyyn vaihtoehtoisen lähestymistavan. (Turku 2011-hyvinvointiohjelma 2008- 2012, 5.)

Pata, Sandaali ja Virkattu telta -taidehanke pyrki edistämään turvapaikanhakijanaisten hyvinvointia erilaisten työpajakokonaisuuksien kautta. Naisille tarjottiin materiaaleja ja pieni korvaus käsityön tekemisestä. Virkattu telta -teokseen liittyivät käsitöiden lisäksi myös naisten tarinat. Tarinoita kerrottiin tarinallinen helmityö -työpajassa. Tarinallinen helmityö -työpajassa dialogia käytiin paitsi vertaisryhmän kanssa, myös omien kokemusten ja tunteiden kanssa.

2.2 Pata, Sandaali ja Virkattu telta

Pakolaisaiheinen hanke Pata, Sandaali ja Virkattu telta on taiteilija Kristiina Tuuran ja somalinaisten järjestön Shiffa ry:n käynnistämä kolmiosainen taideteosten sarja. Pata-, Sandaali-, ja Virkattu telta -teokset koostuvat pakolaisilta saaduista arkisista käyttöesineistä sekä heidän tarinoistaan. Esineen hankinnan yhteydessä henkilöä on haastateltu hänen pakolaisuutensa ja esineen historiasta. Esineitä on kerätty pakolaisleireiltä ja -asutusalueilta, vastaanottokeskuksista sekä yksittäisiltä pakolaistaustaisilta henkilöiltä ympäri maailmaa jo vuodesta 2007. Kerääjinä ovat toimineet oman työryhmämme lisäksi kymmenet eri kansalaisjärjestöt ja yksittäiset ihmiset.

Yhteisöllinen taidehanke sai alkusysäyksensä vuonna 2007 Ugandassa Kyangwalin pakolaisleirillä, jossa Kristiina Tuura oli opettamassa mediataitoja pakolaisille. Eräänä iltana paikallinen nainen kutsui Tuuran kylään pieneen kotiinsa ja yritti myydä tälle sohvan päälle laitettavaa käsityötä, jota tämä ei ostanut, sillä ei edes omistanut sohvaa. Ostamatta jättäminen jäi kuitenkin vaivaamaan Tuuraa ja siitä kumpusi idea satojen käsitöiden ostamiseen ja lopulta suuren teltan sekä Pata ja Sandaali -teoksen valmistamiseen. (Tuura 2010.)

Teokset ovat kiertäneet ympäri Turkuu vuoden 2011 aikana pääasiallisesti erikseen, ja jokaiseen teokseen liittyvät omat toimintamenetelmät, yhteistyökumppanit, kohdeyleisö ja tavoite.

2.2.1 Pata -teos

Pata -teos on suuri musiikki-instrumentti, joka koostuu kymmenistä alumiinisista kattiloista, padoista ja muista keittiövälineistä. Materiaalit on kerätty useilta eri paikolaisleireiltä vaihtamalla vanhat, käytetyt keittiövälineet uusiin. Suomessa kattiloista on valmistettu rumpuja. Kansista ja kauhoista on rakennettu myös erilaisia soittimia. Pata -teosta soitettiin eri ryhmien kanssa ympäri Turkua kulttuuripääkaupunkivuoden aikana. Teokseen kuuluvat myös kattiloiden alkuperäisten omistajien tarinat. Pata -teos symboloi puutetta ja ruokaturvaa (Tuura 2010).

Kuva 1. Hadijah vanhan ja uuden kattilan kanssa. (Kuva: Anna Mugoya.)

Kuva 2. Pata -teoksen kattila- rumpuja. (Kuva: Jesper Dolgov.)

2.2.2 Sandaali -teos

Sandaali -teos koostuu sadoista muovisandaaleista, joita on kerätty pakolaisleireiltä ja vastaanottokeskuksista vaihtamalla käytetyt sandaalit uusiin. Sandaaleista tehtyjä installaatioita ilmestyi Turun katukuvaan ja julkisiin tiloihin useita kertoja vuoden 2011 aikana. Sandaali -installaatiot vaelsivat näyteikkunoissa, rakennusten seinillä, uivat Turun Aurajoessa Maailman pakolaispäivänä ja vierailivat Tallinnan kulttuuripääkaupungissa. Sandaalit symboloivat pakomatkaa (Tuura 2010).

Kuva 3. Miriamin sandaalit (Kuva: Anne Heinonen.)

Kuva 4. Sandaali -installaatio Aurajoessa. (Kuva: Jesper Dolgov.)

2.2.3 Virkattu telтта -teos

Virkattu telтта -teos, johon tutkimukseni keskittyy, koostuu noin tuhannesta pakolais- ja turvapaikanhakijanaiselta ostetusta käsitöistä. Käsitöitä on kerätty ympäri maailmaa pakolaisleireiltä ja vastaanottokeskuksista. Noin puolet käsitöistä on kerätty Suomessa asuvilta turvapaikanhakijanisilta. Käsityöt ommeltiin pingoteuille kankaille, jotka kiinnitettiin paneeleihin, joista muodostuivat teltan seinät. Teltta pystytettiin Kulttuuripääkaupunkivuoden aikana eri puolille Turkuja aina noin viikon ajaksi ja teltta oli avoinna kaikille.

Työskennellessäni Virkattu telтта -teoksen tuottajana vuonna 2011, jaoin teoksen kahteen eri vaiheeseen, joilla oli eri taustat, tavoitteet ja kohderyhmät. Teoksen ensimmäinen vaihe oli teltan rakennusprosessi, jolloin työskentelin turvapaikanhakijanaisten kanssa vastaanottokeskuksissa. Oman tarinan kertomisella ja käsityön tekoon liittyvillä työpajakokonaisuuksilla toivottiin olevan aktivoiva ja voimauttava vaikutus. Toinen vaihe oli valmis telтта, jonka kautta pakolaisuudesta kerrottiin suurelle yleisölle käsitöiden ja etenkin naisten tarinoiden kautta. Tavoitteena oli lisätä suvaitsevaisuutta ja vähentää rasismia sekä ennakkoluuloja.

Teltta symboloi turvapaikkaa, elämän tilapäisyyttä ja universaalia käsityötaitoa sekä -perinnettä, joka kulkee naisten mukana elämäntilanteesta riippumatta (Tuura 2010).

Kuva 5. Albertine käsityönsä kanssa. (Kuva: Anna Mugoya.)

Kuva 6. Virkattu telta Runosmäen kirjastossa. (Kuva: Anne Heinonen.)

2.3 Nähdyn ja kuullun tuleminen

Kuvaan seuraavassa, mitä Pata, Sandaali ja Virkattu telta -hankkeeseen osallistuminen käytännössä tarkoitti niiden turvapaikanhakijoiden näkökulmasta, jotka olivat osa tutkimustani. Tutustuimme naisiin Pansion vastaanottokeskuksessa Suomen Punaisen Ristin Ruissalon osaston vapaaehtoisten toteuttamassa käsityökerhossa 2010 – 2011 vuodenvaihteessa, jolloin teltaan kerättiin käsitöitä ja tarinoita ympäri maailmaa. Esittelimme Virkattu telta -teoksen heille, jonka myötä kiinnostuneet tekivät käsityön teltan rakennusmateriaaliksi pientä korvausta vastaan. Vastaanottokeskuksessa oli tärkeää tehdä naisille heti selväksi, etten minä tai hankkeemme edusta viranomaisia, eikä Pata, Sandaali ja Virkattu telta -hankkeeseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuttaisi millään tavalla heidän turvapaikanhakuprosessiin.

Jokainen käsityön tehnyt nainen haastateltiin hänen pakolaisuuden tarinasta sekä käsityön tarinasta. Haastattelun kysymykset oli rajattu käsittelemään käsityön lisäksi lähinnä pakolaisuuteen johtaneita syitä ja itse pakomatkaa. Tarve oman tarinan kertomiseen oli voimakas ja hankkeemme työntekijät kokivat, ettei yksi lyhyehkö haastattelu riittänyt tyydyttämään sitä tarvetta. Naisilla oli muutakin kerrottavaa kuin pakolaisuuden tarinansa. Tämän innoittamina suunnittelimme hankkeen johtajan Kristiina Tuuran kanssa Tarinallinen helmityö -työpajakokonaisuuden.

Helmytyöpaja tuki Virkattu telttä -teoksen tavoitetta tuoda naiset näkyviin ja kuuluviin kokonaisina ja moniulotteisina yksilöinä.

Sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta suunniteltu ja toteutettu työpajatoiminta rohkaisi turvapaikanhakijoita aktivoitumaan ja osallistumaan oman elämänsä ja yhteisönsä tietoiseen rakentamiseen (Kurki 2011, 42) tunnistamalla ja vahvistamalla sitä voimavaraa ja taitoa, joka heillä oli jo entuudestaan. Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen syntynyt liike, sosiokulttuurinen innostaminen liitetään Suomessa ja useissa muissa maissa vahvasti sosiaalipedagogikaan (Kurki 2011, 42). Kurjen mukaan (2011,46- 49) Innostamiselle on monenlaisia määritelmiä ja sen käytännön toteutus on erilaista eri puolilla maailmaa riippuen muun muassa kyseisen kansan yhteiskunnallisesta tilasta. Innostaminen mielletään usein teorian ja käytännön vuorovaikutuksena, johon sisältyy pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Näiden kolmen käsitteen kautta pyritään yksilölliseen kehittymiseen ja yhteisölliseen sitoutumiseen.

Kulttuurinen toiminta pyrkii luovuuden ja monipuolisen ilmaisuuden kehittymiseen. Sosiaalinen toiminta painottaa ihmisen osallistumista ryhmään ja yhteisöön. Pedagogisessa toiminnassa keskitytään puolestaan persoonalliseen kehitykseen, asenteiden muutokseen, omaan vastuun tiedostamiseen ja motivaation lisääntymiseen. (Kurki 2011, 49- 50.)

2.3.1 Tarinallinen helmytyö

Käynnistin tarinallisen helmytyö -työpajan yhdessä kollegani Ida-Lotta Backmanin kanssa. Helmytyöpajassa rakennettiin omaelämäkerronnallisia pitkiä helminauhoja. Pohdittuaan omaa elämäänsä, sen merkityksellisiä asioita, ihmisiä, kokemuksia ja ajanjaksoja, naiset valitsivat suuresta helmivalikoimasta sopivia helmiä, jotka kuvastivat kyseisiä asioita ja punoivat helmistä pitkän nauhan. Helminauhan valmistuttua työtä käytiin läpi muiden työpajaan osallistuneiden kanssa, jonka jälkeen kävin vielä koko helmytyön tarkasti läpi jokaisen naisen kanssa erikseen. Helmytyöpajan päätyttyä helminauhat ja tarinat liitettiin osaksi pakolaisnaisten käsitöistä koostuvaa Virkattua telttä.

Pidin työpajaa Pansion vastaanottokeskuksessa kevään aikana ja se oli ilmainen ja avoinna kaikille vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijaisille. Osallistuminen perustui vapaaehtoisuudelle, mutta toimintaan osallistumisen edellytyksenä oli sitoutuminen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen. Toimintaan sitoutuminen liittyi ulottuvuuteen, joka pyrki naisten kehittymiseen.

Kurjen (2011, 44) mukaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa tapahtuvan toiminnan kautta ihminen voi toteuttaa vapauttaan tehdä valintoja, ja sen myötä myös kehittää itseään. Ensimmäisillä kerroilla naisia oli paikalla kymmenen, lopulta ryhmä pieneni noin viiden naisen aktiiviseen ryhmään. Naiset olivat lähtöisin Kosovosta, Albaniasta, Afganistanista, Iranista ja Venäjältä. Jokainen oli ollut Suomessa turvapaikanhakijoina vähintään vuoden. Helmityöpajan toteutuessa pyrin pitämään mahdollisimman usein yhteiset aloitukset ja lopetukset naisten kanssa. Yhteiset ohjatut hetket ja toiminnot tukivat ajatusta tavoitteellisesta toiminnasta, yhdessä tekemisestä, vuorovaikutuksesta ja vertaisryhmästä.

Työpaja toteutui kerran viikossa tyhjillään olevassa asunnossa vastaanottokeskuksen läheisyydessä. Yhdessä vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa suunnittelimme työpajan käytännön toteutuksen siten, etteivät naisten suomen kielen tunnit tai muut velvoitteet menisi päällekkäin työpajan kanssa. Yksittäisten työpajakertojen rakenne oli aina hieman erilainen. Siihen vaikutti se, kuinka paljon naisia oli paikalla ja mitä heille oli tapahtunut edelliskerran jälkeen. Vaikka kerholla oli selkeä tavoite ja määritelty toimintamuoto, oli aina jätettävä tilaa muutoksille ja reagoinnille.

Kuva 7. Helminauhan suunnittelua. (Kuva: Ida-Lotta Backman.)

Vastaanottokeskuksen helmityöpajaan osallistuneista naisista useat olivat luku- ja kirjoitustaidottomia ja näin ollen myös uuden kielen oppiminen oli heille erityisen vaikeaa. Helmityöpajassa keskityttiinkin käsityötaitoon, jonka useat naiset hallitsevat jo entuudestaan. Ennen kuin pitkää, koko elämää käsittelevää helminauhaa alettiin suunnitella, naiset tekivät itselleen voimakorut. Jokainen nainen pohti oman elämänsä voimanlähteitä, niitä asioita, jotka tuottavat onnellisuutta, turvallisuutta, iloa ja hyvää oloa. Suunnittelun jälkeen naiset valitsivat näitä asioita symboloivat helmet ja tekivät käsikorut, joiden tarkoitus oli muistuttaa hyvistä asioista. Voimakorujen ja pitkien elämäkerronnallisten helmitöiden toivottiin laittavan liikkeelle voimautumisen prosessia.

Enoranta (2007a, 12) kertoo voimautumisen tarkoittavan sisäistä voiman tunteen kasvamista, ja se on aina henkilökohtainen prosessi, joka on itsestä lähtöisin. Toista ihmistä ei voi voimauttaa, mutta voimautumisen prosessia voi tukea. Savolaisen (2009) mukaan voimautumiseen liittyy oman vajaavaisuuden hyväksyminen ja siitä huolimatta itsensä näkeminen arvokkaana. Se voi vahvistaa uskoa ja kykyä muuttaa oman elämän voimavaroja heikentäviä asioita.

Kuva 8. Tarinallisia helminauhoja. (Kuva: Anne Heinonen.)

2.3.2 Pohdinnasta kerrontaan

Helmytyöpajassa käytettiin tarinallisen, omaelämäkerronnallisen helminauhan rakentamista apuna oman elämän reflektointiin, dialogin muodostumiseen ja vahvistumiseen. Omaa elämää ja koettuja asioita käytiin läpi henkilökohtaisesti ja niitä alettiin käydä läpi tarinallisesta näkökulmasta. Hännisen ja Valkosen (2002,4) mukaan tarinalliseen näkökulmaan liittyy ajatus siitä, että ihmisen ajattelu, kokemukset ja toiminta liittyvät vahvasti tarinoiden kertomiseen ja kuulemiseen. Oman tarinan kertominen on tärkeää, sillä kerronnan kautta ihminen voi antaa kokemuksilleen muodon, joka puolestaan auttaa hahmottamaan kokemusta ja mahdollisesti myös omaa sisäistä tarinaa. Käsite ”sisäinen tarina” tarkoittaa ihmisen omaa tapaa jäsentää omaa elämäänsä, ”kertomus” puolestaan sitä tarinaa, jonka ihminen kertoo muille. Se, miten tarina kerrotaan muille, riippuu tilanteesta ja kuulijoiden odotuksista.

Koska helmytyöpajassa oli useita kielitaidottomia naisia, ilmaisu toteutui helmien ja kauneuden luomisen kautta. Helmytyöpajan alussa oli kuitenkin tärkeää, että jokainen ymmärtää, mistä toiminnassa on kyse, mihin sillä pyritään, mikä on osallistujien ja ohjaajan välinen suhde ja rooli. Työpajassa ei käytetty virallisia tulkkeja, vaan

kaikki auttoivat toisiaan ja paikalle soitettiin välillä tulkkausapua naapurihuoneistoista, joissa asui suomea paremmin osaavia turvapaikanhakijoita. Virallista tulkkausapua tarvittiin yhden naisen kohdalla siinä vaiheessa, kun helmityö käytiin kokonaan läpi ohjaajan kanssa. Työpajassa pääasiallisena verbaalisena kielenä oli suomen kieli, jota naiset osasivat vaihtelevasti. Opettelimmekin yhdessä uusia sanoja ja ilmaisuja.

Hännisen ja Valkosen (2002,5) mukaan omaa tarinaa luodessaan ihminen voi käyttää ympäröivän kulttuurin tai yhteisön luomia malleja. Mallitarinoilla tarkoitetaan tarinoita, joiden kautta kyseisessä kulttuurissa tai yhteisössä hahmotetaan erilaisia tilanteita ja sitä, kuinka ihmisten oletetaan ajattelevan ja toimivan näissä tilanteissa. Mallitarinat voivat auttaa ja antaa uusia tulkintamuotoja omille kokemuksille, mutta ne voivat olla myös rajoittavia. Helmityöpajan vertaistukiryhmä loi naisille mahdollisuuden muodostaa omia mallitarinoita.

Naiset innostuivat ja motivoituivat nähdessään helmilaatikat, värit ja muodot. Kauden luominen ei ollut kuitenkaan pääasiallinen tavoite, se toimi ennemminkin ilmaisuvälineenä omalle tarinalle. Naisille tehtiin myös alusta asti selväksi, mihin käyttöön helminauhat ja heidän tarinansa tulisivat. Enoranta (2007b, 14- 15), kuten useat muutkin kuntoutusta käsittelevät kirjoittajat korostavat sitä, että kuntoutujan, tässä tapauksessa turvapaikanhakijan, tulisi olla toiminnan subjekti, oppimisen prosessin päähenkilö, eikä toimenpiteiden kohde. Tämä näkyi helmityöpajassa muun muassa siten, että naiset saivat itse päättää, mitkä asiat, ihmiset, kokemukset ja ajanjaksot he ottavat mukaan helmityöhön. Vaikka toiminta oli tavoitteellista, oli työpajassa sallittua vain olla ja kuunnella. Naisilla oli mahdollisuus vaikuttaa myös siihen, mitkä tarinan osat helminauhasta jäisi ainoastaan helmityöpajaan osallistuneiden tai ohjaajan tietoon ja mitkä osat sai liittää osaksi julkistettua -teosta.

Omaelämäkerronnallisten helminauhojen tarinat toimivat minulle ennemminkin pohjana ja taustatietona tutkimukseeni liittyvien haastattelujen suunnittelulle kuin pääasiallisena tutkimusaineistona. Omaelämäkerronnallisten tarinoiden kautta pääsin lähemmäksi turvapaikanhakijanaisten omia näkökulmia ja tapoja jäsentää

kokemuksiaan. Niiden myötä sain jonkinlaisen käsityksen muun muassa siitä, millaista roolia pakolaisuus näyttelee naisten elämässä.

2.3.3 Teltan rakennus

Jokainen helmityöpajan nainen teki myös neulotun tai virkatun käsityön Virkatun teltan rakennusmateriaaliksi. Enoranta (2007b, 12) mainitsee tärkeäksi turvapaikanhakijan aiempien taitojen tukemisen ja näkyväksi tekemisen, joka puolestaan tukee heidän itsetuntoaan ja omia voimavarojaan. Naisten tehdessä käsitöitä Virkattuun telttaan heille ei annettu sen tarkempaa käsityön määritelmää ja tuotokset olivatkin ajoittain hyvin kirjavia. Käsityön tekijälle annettiin mahdollisuus seurata omaa visiotansa ja mielikuvaansa lopputuloksesta. Tämä koettiin tärkeäksi, jotta tekijän persoonallisuus ja yksilölliset taidot tulisivat näkyviin.

Vastaanottokeskuksen naiset ja myös muutama mies osallistuivat teltan yhteen kokoamiseen ja rakentamiseen. Talkoovoimin toteutettu urakka oli suuri, eikä teknisiltä ongelmilta säästyty. Pohdimme yhdessä erilaisia vaihtoehtoja ja yhdessä keksimme toimivimman ratkaisun. Sommittelimme ja lopulta kiinnitimme noin tuhat käsityötä taustakankaisiin ja pystytimme teltan ensimmäisen kerran Pansion vastaanottokeskukseen.

2.3.4 Virkatun teltan avajaiset

Teltan viralliset avajaiset olivat 6.5.2011 Varissuon kirjastossa, johon kaikki Suomessa asuvat turvapaikanhakijat, jotka olivat olleet mukana hankkeessa, kutsuttiin paikalle. Avajaisissa naiset näkivät Virkattu telttä tarinoi -teatteriesityksen, joka pohjautui heidän tarinoihinsa. Naiset tapasivat ja tutustuivat myös muihin Suomessa asuviin turvapaikanhakijoihin. Teltan avajaiset tarkoittivat käytännössä siirtymistä Virkattu telttä -teoksen seuraavaan vaiheeseen, suuren yleisön kohtaamiseen. Tutkimukseni keskittyy teoksen ensimmäiseen vaiheeseen, Virkatun teltan rakennusprosessiin ja työskentelyyn turvapaikanhakijoiden kanssa. Ensimmäisellä

vaiheella oli vahva vaikutus siihen, miten kohtasin suuren yleisön, joten kuvaankin lyhyesti, mitä se käytännössä tarkoitti.

2.3.5 Suuri yleisö

Toimiessani Virkattu telttä -teoksen tuottajana työtehtäviini kuului Virkatun teltan ja tarinoiden esittely. Otin huomioon yleisöni taustan niin hyvin kuin mahdollista ja pyrin luomaan kohtaamisen mahdollisuuden yleisön, teltan ja tarinoiden välille. Kertomukset pakolaisuudesta, käsitöistä, onnistumisista ja epäonnistumisista, pe-loista sekä unelmista toivat pakolaiset ja turvapaikanhakijat näkyviin inhimillisinä yksilöinä.

Teltassa vieraili erilaisia ryhmiä ja yksittäisiä ihmisiä. Kouluryhmien kanssa toteutin työpajakokonaisuuden, jossa Virkattu telttä -teosta ja pakolaisuuden teemaa käsiteltiin toiminnallisesti. Suurimmalle osalle teltan yksittäisistä vieraista Virkattu telttä ei ollut entuudestaan tuttu. Etenkään satunnaisten kävijöiden kanssa en voinut etukäteen tietää heidän taustaansa tai asenteita pakolaisuutta kohtaan. Aloitin esittelyn siis aina varovaisesti tunnustellen.

Toivo sosiaalisessa – Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä - teoksessa mainitaan Jane Addamsin ajatus siitä, että ihmisten tulisi etsiä sellaisten ihmisten kokemuksia, jotka eroavat historialtaan ja elämäntavoiltaan mahdollisimman paljon omistamme. Addamsin (2011, 30 -31) mukaan tällainen sosiaalinen kosketus voi parhaimmillaan johtaa hyvään tahtoon toisia kohtaan ja vähentää tietämättömyydestä johtuvia ennakkoluuloja. Jotta näinkin onnistunut yhteys voisi muodostua, tulee sen pohjautua ”sympaattiseen ymmärtämiseen”. Kohtaaminen laajentaa kokemuspiiriä yksilökeskeisestä vuoropuheluksi, joka edesauttaa samaistumista toisiin ihmisiin. Sympaattinen ymmärtäminen avaa vuoropuhelun eri näkökulmien ja arvojen välille, mikä edistää puolestaan sosiaalisen moraalin kehittymistä ja muutosta yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Omien kokemusteni mukaan onnistuin luomaan turvallisen ja sallivan ympäristön, mikä loi yleisölle mahdollisuuden omien tunteiden, arvojen ja aiempien kokemusten tarkasteluun. Palaute teltan vierailta oli pääasiallisesti myönteistä.

3 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

3.1 Tausta ja Tavoitteet

Tutkimukseni pyrkii vastaamaan kysymykseen, onko osallistuminen Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeeseen vaikuttanut turvapaikanhakijanaisten hyvinvointiin ja jos on, miten. Tutkimukseni keskiössä on turvapaikanhakijanaisista koostuva Tarinallinen helmityö -työpajaryhmä, joka osallistui helmityöpajan lisäksi käsitöiden tekoon ja teltan rakennukseen. Havainnoin koko ryhmää ja haastattelin kahta ryhmään kuuluvaa naista.

Opinnäytetyöni palvelee samanaikaisesti Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanketta sekä työni tilaajaa, Turku 2011 Kulttuuripääkaupunkisäätiötä. Turku 2011-hyvinvointiohjelma 2008 – 2012 pyrkii kartoittamaan mahdollisimman laaja-alaisesti kulttuuripääkaupunkivuoden vaikuttavuutta. Hyvinvointiohjelman mukaan kulttuurilla voi olla hyvinvointia edistävä vaikutus. Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen toiminta pyrki juuri siihen, edistämään turvapaikanhakijoiden hyvinvointia luovan, aktivoivan ja voimautumisen prosessia tukevan toiminnan kautta.

Kulttuuripääkaupunkivuoden päätyttyä Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanke pyrkii jatkamaan ja kehittämään toimintaansa valtakunnalliseksi. Vaikuttavuuden seuranta ja analysointi ovat keskeinen osa kehitystoimintaa.

Tein tutkimustani pääasiallisesti Virkattu telttä -teoksen ensimmäisen vaiheen, rakennusprosessin ajan ja seurasin naisten kannalta hankkeen etenemistä toiseen vaiheeseen, suuren yleisön kohtaamiseen ja oman tarinan julkituloon. Olin tekemisissä naisten kanssa koko vuoden ajan, joten tutkimusaineistoa kertyi jonkin verran myös loppuvuodesta, jolloin pystyimme Virkatun teltan viimeistä kertaa Kulttuuripääkaupunkivuoden aikana ja pystytyspaikkana toimi Pansion vastaanotto-keskus. Tarkastelun alla on siis mukana olleiden turvapaikanhakijanaisten henkilökohtainen prosessi, jonka he ovat käyneet läpi osallistumalla hankkeeseemme.

Tutkimuksestani ei käy ilmi naisten nimiä, kansallisuutta tai muitakaan tunnistettavia piirteitä. Naisilta on pyydetty ja saatu suostumus tutkimukseen osallistumiseen.

3.2 Menetelmät

Tutkimukseni on toimintatutkimus, joka pyrki toisaalta tuottamaan tietoa tutkimuskohteesta mutta myös kehittämään ja laittamaan liikkeelle muutosta, jossa tutkimuskohteella on aktiivinen toimijan rooli. Tutkimukseni on myös tapaustutkimus, sillä tarkastelen aiheitani Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen kautta.

Käytännön tutkimusmenetelminä olen käyttänyt haastatteluita ja havainnointia. Määrittelin aineistonkeruumenetelmäni jo tehdessäni tutkimussuunnitelmaani, mutta se selkeytyi ja terävöityi tavattuani kohderyhmän. Valintaan vaikuttivat vahvasti kohderyhmän kieli-, kirjoitus- ja lukutaito, heidän omat ajalliset resurssinsa sekä käsiteltävän aiheen arkaluontoisuus. Tutkimustuloksiani analysoin fenomenografisen analyysin avulla, joka pyrkii kuvaamaan ihmisten eri tapoja kokea asioita.

3.2.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä. Toimintatutkimus pyrkii tutkimaan sekä muuttamaan tai kehittämään tutkittavaa ilmiötä. Siihen liittyy keskeisesti käytännönläheisyys ja vuorovaikutteisuus. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006.) Toimintatutkimuksen olemus on hyvin samanlainen kuin käytännön työskentelyni teoreettinen viitekehys, sosiokulttuurisen innostamisen. Molemmissa on keskeistä tutkia ihmisten omaa osallistumista ja vuorovaikutteista suhdetta ongelman määrittelystä ja tavoitteiden asettamisesta toiminnan suunnitteluun ja arviointiin asti.

Toimintatutkimukselle on siis keskeistä muuttaa tai kehittää tutkittavan kohteen toimintaympäristöä. Toimintatutkimuksen luonne näkyi myös toteuttamissani työpajoissa, jotka pyrkivät edistämään tutkittavan kohteen hyvinvointia ottaen huomioon kyseisen ryhmän tarpeet ja lähtökohdat. Tutkimukseni puolestaan arvioimaan työni vaikuttavuutta, jotta jatkossa työskentelyni Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeessa vastaisi entistä paremmin turvapaikanhakijoiden erityistarpeita.

3.2.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimukselle on tyypillistä valita yksittäinen tapaus, tilanne tai tapahtuma tutkimuskohteeksi, jossa tarkastelun alla on usein jokin prosessi. Tutkimukseni keskittyy kartoittamaan Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen vaikuttavuutta hankkeeseen osallistuneisiin naisiin ja heidän hyvinvointiinsa, joten tutkimukseni on myös tapaustutkimus.

Tapaustutkimuksessa pyritään lisäämään tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman monipuolisesti pyrkimättä kuitenkaan yleistävään tietoon. Tapaustutkimus sopii menetelmäksi silloin, kun halutaan ymmärtää tutkittavaa kohdetta syvällisesti ja huomioiden siihen liittyvät kontekstit. Vaikka yleistävään tietoon ei varsinaisesti pyritäkään, on tulosten arvioinnissa kuitenkin hyvä pohtia tuloksia laajemmassa mittakaavassa. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006.)

Tämä tutkimus on kapea tapaustutkimus, joka tarjoaa tietoa Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen vaikuttavuudesta mukana olleisiin turvapaikanhakijoihin. Hankkeen toiminnan tavoitteina oli edistää hyvinvointia, tuoda kulttuuri, taide ja luomisen mahdollisuus saataville myös sinne, missä sitä ei yleensä ole. Vastaanottokeskus on työskentely-ympäristönä haastava monella tapaa. Ihmisiä tulee ja menee ajoittain nopeallakin aikataululla ja toimintaan sitouttaminen on haastavaa. Tämän huomioon ottaen tutkimukseeni osallistunut helmityö -työpajaryhmä oli riittävä otanta tutkimuksen tekoon.

Turku 2011-hyvinvointi ohjelma 2008 – 2012 saa lisätietoa Kulttuuripääkaupunkivuoden vaikuttavuudesta ja Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanke saa arvokasta tietoa oman toimintansa vaikuttavuudesta, joka puolestaan on keskeisessä asemassa jatkotoimia suunnitellussa.

3.2.3 Havainnot

Tutkimuskohteellani oli kielellisiä rajoitteita, joten havainnointi oli tärkeässä asemassa tietoa kerätessäni. Tarkastelun alla olivat esimerkiksi vuorovaikutus ja sen mahdollinen kehittyminen, jonka arviointiin havainnointi sopii myös hyvin.

Havainnointini oli osallistuvaa ja strukturoimatonta. Vaikka työpajakokonaisuuksilla oli etukäteen suunniteltu rakenne ja tavoitteet, oli aina jätettävä tilaa reagoinnille ja muutoksille. Samat elementit olivat läsnä tutkimusta tehdessäni. Strukturoimaton havainnointi sopi tutkimukseeni, sillä halusin saada monipuolista tietoa tutkimuskohteestani. Havaintojani analysoidessani otin huomioon teorioita, jotka olivat työskentelyni taustalla.

Oma roolini oli hyvin näkyvä. Vastasin toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta ja keräsin samanaikaisesti havainnointiaineistoa. Olin tavannut kyseisen ryhmän useasti ennen kuin aloin kerätä aineistoa ja koin, että tutkimukseni tekeminen ei vaikuttanut ainakaan ratkaisevasti naisten käyttäytymiseen. Havainnointimateriaalini perustuu noin 30 tapaamiskertaan.

Havaintomateriaalia keräsin tammikuusta toukokuuhun Pansion vastaanottokeskuksessa järjestettyjen työpajojen myötä sekä valmiin teltan avajaisissa, johon naiset oli kutsuttu. Jatkoin vastaanottokeskuksessa käyntiä jälleen syksyllä ja syyskuun ja marraskuun välillä havainnoin naisia jälleen. Toimme Virkatun teltan uudelleen Pansion vastaanottokeskukseen marraskuussa.

Havainnoidessani ryhmää kiinnitin huomiota naisten kehonkieleen, keskinäiseen kommunikaatioon, suomen kielen taitoon ja ilmaisuun, motivaatioon ja aktiivisuuteen, tunnetiloihin sekä yleiseen ilmapiiriin. Kirjoitin jokaisen tapaamisen jälkeen päiväkirjaa, johon kirjasin havaintojani. Kiinnitin huomiota myös tuotannollisempaan puoleen, työpajojen käytännön toteutumiseen ja sujuvuuteen. Syksyllä palaessani tauon jälkeen Pansion vastaanottokeskukseen, oli mielenkiintoista tarkastella jälleen naisia. Kiinnitin edelleen huomiota samoihin asioihin.

3.2.4 Haastattelut

Haastattelin kahta naista ”Mariaa” ja ”Dritaa”, jotka olivat osa havainnoimaani ryhmää. Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua, joka ei noudata tarkkaa kysymysrunkoa, vaan etenee väljemmin kohti ennalta määriteltyjä teemoja. Olin hahmotellut haastattelun pohjaksi pää- ja alateemat, joita kävimme naisten kanssa läpi. Teemat määrittelin tutkimuskysymykseni ja naisten kanssa yhdessä toteutu-

neen toiminnan pohjalta. Kävin molempien naisten kanssa samat teemat läpi, mutta jätin paljon varaa vapaalle kerronnalle, joka on ominaista teemahaastattelulle. Haastattelin molempia naisia kaksi kertaa. Sen lisäksi vietin heidän kanssa aikaa haastattelutilanteiden ulkopuolella, jolloin he jatkoivat keskustelua haastatteluissa esiin nousseista aiheista. Pyysin ja sain naisilta suostumuksen ottaa huomioon myös nämä keskustelut aineistoani analysoidessani ja tuloksia purkaessani.

Perimmäinen tutkimuskysymykseni oli ”Onko Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hanke vaikuttanut sinuun ja jos on, miten?”.

Helpottaakseni kerrontaa kertosin naisille hankkeen eri vaiheita; ensitapaamisemme, käsityön tekoa, helmityöpajaa, oman tarinan jäsentelyä ja kertomista, Virkattu telttä-teoksen rakentamista sekä valmiin teltan toimintaa. Esitin tukikysymyksiä, kuten mikä sai lähtemään mukaan hankkeeseen, mikä sai pysymään mukana hankkeessa, mikä oli mieluisinta ja mikä vähiten mieluista. En halunnut kuitenkaan määritellä liian tarkkoja tai johdattelevia kysymyksiä, sillä naisten suhteellisen heikon kielitaidon vuoksi se olisi voinut johtaa siihen, että naiset olisivat vastanneet myötäillen kysymyksiäni. Pyrin keskittymään myös haastateltavan kehonkieleen ja tunnetilaan.

Ensimmäinen haastattelu tehtiin 24.3.2011 Marian kanssa. Toisen naisen, Dritan ensimmäinen haastattelu tehtiin 31.3.2011. Molempien naisten toiset haastattelut tehtiin 28.5.2011.

Ensimmäiset haastattelut tehtiin samassa tilassa, missä helmityöpaja pidettiin. Toiset haastattelut teimme naisten omissa huoneissa vastaanottokeskuksessa. Marian haastattelun tallentamiseen käytiin nauhuria, johon sain luvan. Drita ei halunnut minun käyttävän nauhuria, joten kirjasin haastattelun kulun käsin paperille. En halunnut muistiinpanojen vaikuttavan haastattelun kulkuun, joten pyrin tekemänä mahdollisimman lyhyitä huomioita. Pyrin pitämään haastattelut mahdollisimman luonnollisina keskusteluina, pitäen kuitenkin perimmäisen tutkimuskysymyksen mielessäni ja tehden selväksi naisille, että käytän keskustelumateriaalia tutkimuksessani.

Olisin toivonut saavani vielä viimeiset haastattelut Virkatun teltan avajaisten jälkeen siitä, miltä tuntui nähdä ja kuulla oma tarina kerrottuna toisen toimesta ylei-

sön edessä. Valitettavasti tähän minulla ei ollut mahdollisuutta, sillä molemmat tutkimukseni keskiössä olleista naisista saivat käännytyspäätöksen pian avajaisten jälkeen.

3.3 Analysointimenetelmät

Käytin tutkimustulosteni analysointiin fenomenografista analyysia, joka on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä. Saarinen-Kauppinen ja Puusniikka (2006) kertovat fenomenografisen analyysin kuvaavan ihmisten eri tapoja kokea jokin asia tai ilmiö ja lähtökohtana onkin se, että ihmiset voivat kokea tutkittavan ilmiön hyvin eri tavoin. Fenomenografinen analyysi tuki myös omaa tutkijan ajatustani ja lähestymistapaani tutkimusaiheeseeni siitä, kuinka pakolaisuus kuten kaikki muutkin kokemukset koetaan aina yksilöllisesti.

Niin tutkimuskohdettani lähestyessäni, aineistoa kerätessäni kuin tuloksia analysoidessani otin huomioon samat elementit kuin tarinallisen helmityö -työpajan omaelämäkerronnallisia helminauhoja läpikäydessäni. Keskityin verbaalisen ilmaisun, tarinallisen näkökulman mukaisen kerronnan lisäksi myös elekieleen ja viitteisiin sisäisestä tarinasta. Otin huomioon äänensävyä, kehonkielen ja hiljaisuuden. Tutkimustuloksia purkaessani pidin mielessäni toteutetun toiminnan tavoitteen - lisätä naisten hyvinvointia aktivoimalla heitä vuorovaikutteisiksi yksilöiksi jotka ovat osa ympäröivää yhteisöään. Vastaanottokeskuksessa toteutetun toiminnan sekä tutkimukseni lähtökohtana oli ajatus siitä, että turvapaikanhakijanaisten hyvinvointi oli horjunut pakon edessä lähtemisen, luopumisen ja menetysten myötä.

4 TULOSTEN KUVAAMINEN

4.1 Koko ryhmä

Ensimmäisestä tapaamisesta lähtien olen kirjannut ylös yleisen ilmapiirin ja hankkeemme vastaanoton olevan myönteinen. Naiset ovat olleet kiinnostuneita hankkeestamme ja sen tarjoamista aktiviteeteista.

Tarinallinen helmityö -työpaja syntyi tarpeesta kertoa oma tarina omasta näkökulmasta ja nostaa juuri ne asiat esille, jotka olivat itselle merkityksellisiä. Ilmapiiri työpajassa oli aluksi hieman jännittynyt, mutta rentoutui kerta toisensa jälkeen ja kerhossa alkoi kuulua paljon naurua ja suomen kieltä. Voimakorut näkyivät useiden naisten ranteissa ja niitä esiteltiin mieluusti myös toisille. Helmityöpajan alussa osallistujia oli yli kymmenen, mutta pian joukko pieneni noin viiteen aktiiviseen naiseen.

Avautuminen ja herkistyminen dialogiin niin vertaisryhmän ja ohjaajan kuin omien kokemustenkin kanssa tarkoitti myös vaikeiden tunteiden läpikäyntiä. Suru, viha, ahdistus, menetys ja syyllisyys olivat teemoja, joita käsitelimme erikseen ja yhdessä kaikkien naisten kanssa. Jokainen työpajassa aktiivisesti käyneestä naisesta halusi kertoa tarinansa ohjaajalle ja osa naisista jakoi kokemuksensa myös koko ryhmän kanssa.

Ensimmäisillä tapaamiskerroilla suomen kieltä puhuttiin aristellen. Työpajan käynnistyttyä ja alkujännityksen hälvennyttyä useiden naisten suomen kieli ja ilmaisun rohkeus alkoi kehittyä huomattavasti. Vaikka helmityöpajassa omaa tarinaa kerrottiin kauneuden luomisen kautta, kannusti se myös verbaaliseen kerrontaan ja aktivoi naisia.

Muutaman työpajatapaamisen jälkeen naiset alkoivat kommunikoida myös keskenään selvästi enemmän ja havaitsin heidän puhuvan yhdessä vietetyistä hetkistä. Ajoittain naiset tai osa heistä kokoontui myös työpajan jälkeen juomaan teetä yhdessä. He kutsuivat minutkin usein mukaan. Tämä ei välttämättä johtunut ainoastaan helmityöpajasta tai muusta hankkeemme toiminnasta, mutta se viestitti minulle kuitenkin vertaisryhmän muodostumisesta ja luottamuksesta.

Ylpeys omaa kulttuuria, uskontoa, perhettä tai omia taitoja kohtaan oli huomattavasti korostetummassa asemassa loppukeväästä ja syksyllä kuin hankkeen alussa alkuvuodesta. Omaan tarinaan alkoi hiljalleen liittyä muitakin asioita kuin pakolaisuus ja menetykset. Myös naisten tuki toisiaan kohtaan oli voimakasta. Huonojen päivien ja viranomaisilta tulleiden kielteisten päätösten kuulemisen keskellä naiset kannustivat toisiaan ja muistuttivat asioista, jotka olivat hyvin.

Naiset tulivat kerta toisensa jälkeen helmityöpajaan ja se kertoi minulle jonkinlaisesta onnistumisesta. Naiset pyysivät minua kuitenkin muistuttamaan heitä viikoittain työpajasta, sillä vaikka toiminta oli naisille mieluista, osa heistä ei muistanut sitä ilman erillistä muistutusta.

Naiset osallistuivat aktiivisesti myös hankkeemme muihin toimintoihin ja pyysivät ilmoittamaan aina tulostamme. Teltan fyysinen rakennus ja yhteen kokoaminen toteutui talkoovoimin. Vastaanottokeskuksen asukkaista toistakymmentä naista, miestä ja lasta osallistui pääsiäisen ja vapun aikoihin järjestettyihin rakennustaloksiin. Jokaiselle löytyi oma tehtävä. Etenkään naisia ei tarvinnut houkutella osallistumaan vaan he ryhtyivät töihin oma-aloitteisesti ja itsenäisesti.

Virkatun teltan avajaiset olivat toukokuussa Varissuon kirjastossa. Paikalla olivat Pansion vastaanottokeskuksen naisten lisäksi turvapaikanhakija - ja pakolaisnaisia Turusta, Lammilta, Hämeenlinnasta ja Joutsenosta. Tunnelma oli jännittynyt ja jopa hieman hämmentynyt. Naiset näkivät omiin tarinoihinsa pohjautuvan teatteriesityksen, jossa näyttelijöinä toimivat kaksi nuorta naista, joista toinen oli pakolais- ja toinen maahanmuuttajataustainen. Naiset kommunikoivat kyllä keskenään, mutta minun oli vaikea lukea heidän tuntemuksiaan, enkä käytännönjärjestelyiltä ehtinyt juttelemaan heidän kanssa sen enempää siinä tilanteessa.

Teltan valmistuttua hankkeellamme oli edelleen paljon lahjoituksina saatuja lankoja jäljellä. Hankkeemme taustalla oleva somalinaisten järjestö Shiffa ry aloitti uuden projektin, jossa jäljellä olevista langoista neulottiin ja virkattiin tilkkuja ja tilkut yhdistettiin peitoiksi, jotka lähetettiin Somalian, Mogadishun ulkopuolella sijaitsevaan lastenkotiin. Tilkkuja valmistettiin erilaisissa tapahtumissa ja myös yksittäiset ihmiset lähettivät omia tilkkujaan postitse. Tilkkuja tuli satoja ja kysyimme, jos Pansion vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijanaiset halusivat auttaa meitä

tilkkujen yhdistämisessä. Vastaanotto oli myönteinen ja naiset ryhtyivät suurella innolla yhdistämään tilkkuja toisiinsa käsityökerhossa. He toimivat dynaamisina ja aktiivisina toimijoina ja tekivät peittoja myös omalla ajallaan, kerhon ulkopuolella.

Virkattu telta pystytettiin marraskuussa viimeisen kerran kulttuuripääkaupunkivuoden aikana Pansion vastaanottokeskukseen. Tämä tuntui luontevalta paikalta lopettaa teltan toiminta, sillä Pansiossa telta oli rakennettukin. Teltassa vieraili ryhmiä ja tulkkien avulla kerroimme eri kieliryhmille hankkeestamme. Ryhmissä oli niin vanhoja tuttavuuksia kuin uusiakin kasvoja. Naiset, jotka olivat olleet mukana teltan rakennuksessa, esittelivät ylpeinä omia käsitöitään. He kertoivat helmi-, - ja käsityökerhosta, teltan rakennuksesta ja avajaisista.

4.2 Maria

Valitsin Marian haastateltavaksi, sillä jo ensimmäisillä tapaamiskerroilla huomasin, että hänelle oli voimakas tarve käydä pakolaisuuden tarinaansa läpi. Hän kertoi toistuvasti tarinaansa menetysten ja kärsimyksen näkökulmasta.

Maria kertoi lähteneensä mukaan hankkeeseen, sillä hän piti käsitöiden teosta ja hankkeemme johtajasta, Kristiina Tuurasta, joka oli esitellyt hänelle hankkeen. Tarinallinen helmityö -työpaja vaikutti Marian mukaan mukavalta vaihtelulta, sillä hän ei ollut tehnyt ennen helmitöitä. Maria ei maininnut hankkeessa olevan mitään solmukohtia. Yrittäessäni kysellä mahdollista vähemmän mieluisista kokemuksista hän toisteli jatkuvasti kuinka ei halua palata kotiin.

Toinen haastattelu tehtiin Marian omassa huoneessa vastaanottokeskuksessa. Silloin telta oli jo valtaosin valmis ja haastattelussa kävimmekin läpi lähinnä Marian omaa suhtautumista omaan tarinaansa. Maria kertoi tarinaansa ja lähdön syitä lähes jokaisella tapaamiskerralla. Toisen haastattelun aikoihin Maria oli saanut jälleen kielteisen päätöksen viranomaisilta. Tämä vaikutti voimakkaasti Marian mielentilaan ja haastattelu oli hyvin haastavaa tehdä.

Molemmissa haastatteluissa Maria kertoi, että käsitöiden tekemisen myötä hänellä on ollut selkeä tavoite, jonka on jakanut toisten naisten kanssa. Maria painotti, että kun hän tekee käsitöitä, huolet ja stressi unohtuvat ja on hyvä olla. Kun käsityön

laskee käsistään, pahat muistot palaavat. Maria kertoo tehneensä käsitöitä aina, lapsesta asti, mutta etenkin vastaanottokeskuksessa materiaaleja on ollut vaikea saada.

Maria kertoi helmityöpajan, käsityönkerhon ja teltan rakentamisen tuottaneen hänelle iloa ja yhdessä oloa muiden naisten kanssa. Juuri yhdessä olon ja yhdessä tekemisen merkitys korostui Marian puheissa. Teltan rakennustalkoista Maria ei osannut sanoa mitään, sillä piti itsestäänselvyytenä, että hän ja muut naiset osallistuivat niihin.

Työpajatoimintaa ja minun ja kollegoideni läsnäoloa Maria ei puolestaan tuntunut pitävän itsestäänselvyytenä, sillä hän kiitti minua perusteellisesti jokaisen tapaamisen jälkeen ja varmisti, että olenhan tulossa jälleen ensi viikolla.

4.3 Drita

Drita valikoitui toiseksi haastateltavaksi jo alkuvuodesta. Käydessään tarinallista helmityötään läpi, Drita kertoi tarinansa hyvin toisella tavalla kuin Maria. Hän kuvaili lähdön taustalla olevia konflikteja, lähtöä, pakomatkaa, saapumista Suomeen, sopeutumista ja Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeeseen osallistumista parisuhteensa kautta. Vaikea rakkaussuhde mieheensä toimi ikään kuin kehyskertomuksena kaikille tapahtumille ja kokemuksille.

Ensimmäisessä haastattelussa Drita kertoi lähteneensä mukaan hankkeeseen luonnostaan sen suuremmin sitä miettimättä. Hän kertoi nauttivansa yhdessä tekemisestä ja käsillä työskentelystä. Drita kertoi käsitöiden teon olevan motivoivaa. Se on ”omaa tekemistä ilman lapsia”, sen voi itse suunnitella ja toteuttaa. Vastaanottokeskuksessa odotetaan, yritetään sopeutua ja opetella suomen kieltä, mutta mikään ei ole varmaa. Drita oli Marian tavoin motivoitunut toiminnasta, ja hänellä oli myös omia ideoita työpajoihin. Hän kertoi olevansa luova ihminen, mutta ilmaisun kanavia ei juuri ole. Hän haluaisi kirjoittaa, mutta koska ei ole käynyt kouluja loppuun, kirjoitustaito ei ole kovin hyvä. Helmityöpaja oli Dritan mukaan mieluisinta, sillä hän piti erilaisista helmistä, väreistä, muodoista ja materiaaleista, joiden kautta pystyi kertomaan tarinan.

Toisen haastattelun aikana Dritalla oli sama tilanne kuin Marialla, hän oli myös saanut jälleen kielteisen päätöksen. Tämä vaikutti Dritaan, hän oli stressaantunut ja huolissaan lastensa tulevaisuudesta. Tulevaisuus näyttäytyi pelottavana. Samoin kuin Mariankin kanssa, keskustelimme menneestä ja tulevasta. Kävimme läpi yhteisiä koettuja hetkiä ja Drita mietti kuinka esimerkiksi helmityöpajassa tehty voimakoru on aina hyvä pitää kädessä.

5 YHTEENVETO

Hyvinvointi on käsitteenä vaikea määrittellä. Hyvinvoivalle yksilölle on monenlaisia määritelmiä, ja jokainen ihminen kokee asiat eri tavalla. Mahdollisia muutoksia elämänhallinnassa ja hyvinvoinnissa on näin ollen myös vaikea mitata. Käydessäni läpi tutkimustuloksiani, pidin mielessäni erilaiset hyvinvoinnin määrittelyt.

Tutkimuksessani olen esitellyt WHO:n näkemyksen hyvinvoivasta yksilöstä. Olen käsitellyt hyvinvointia myös Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeen, sosiokulttuurisen innostamisen, käsityön ja luovan toiminnan näkökulmasta, sekä ottanut esille voimautumisen prosessin. Kaikkia näitä yhdistää käsitys siitä, että yksilö on toimija, joka on oppimisen, muutoksen ja kehityksen prosessin päähenkilö.

Tutkimuskysymykseeni oliko Pata, Sandaali ja Virkattu telttä -hankkeella vaikutuksia havainnoimaani ryhmään ja heidän hyvinvointiinsa, on haastava vastata. Vaikeasta elämäntilanteesta huolimatta naiset osallistuivat ja sitoutuivat toimintaan, viettivät aikaa keskenään ja kertoivat käsitöiden teon ja yhdessä olon olevan tärkeää. Näiden havaintojen pohjalta voin todeta, että hankkeemme tuki naisten henkilökohtaista hyvinvoinnin prosessia.

Koin, ettei Marian lähes pakonomainen suhtautuminen aiempiin kokemuksiinsa ja tarve käydä menetyksiä läpi uudelleen ja uudelleen edistänyt hänen hyvinvointiaan. Lähestyessäni Mariaa pidin mielessäni tarinalliseenkin näkökulmaan kuuluvan ajatuksen siitä, että minuus ei ole pysyvää tai olemuksellista. Minuus on enemminkin kulttuurinen prosessi, joka muuttuu ja on moniulotteinen ja että Marialla on mahdollisuus olla prosessin subjekti.

Työpajatoiminnan kautta yritin saada Mariaa, kuten muitakin naisia havahtumaan siihen, että heillä on mahdollisuus ja oikeus mennä eteenpäin ja nauttia hyvistä asioista. Maria teki oman tarinallisen helminauhansa valmiiksi nopeasti, noin kahden työpajatapaamisen aikana. Hän kuitenkin purki osittain oman helmityönsä ja aloitti jäsentelyn ja suunnittelun uudelleen. En tiedä, muuttiko helmityöpaja Marian suhtautumista menneeseen ja tulevaan, mutta pidin myönteisenä merkkinä sitä, että Maria jäsenteli ja punoi elämäntarinansa uudelleen.

Dritalle pakolaisuus, menetykset ja taakse jäänyt elämä näyttäytyi eri tavalla kuin Marialle. Hän kertoi tarinaansa parisuhteensa kautta. Aluksi ajattelin, että Drita ei ehkä koe aiempia tapahtumia yhtä voimakkaasti kuin Maria, mutta pohdin kuitenkin syitä, miksi hän ei puhunut konkreettisista tapahtumista tai syistä jättää koti, olivatko ne kenties liian tuskallisia pukea sanoiksi. Drita kertoi tapahtumista hyvin symbolisesti, omien runojensa ja piirustuksiensa kautta. Hän kuitenkin käsitteli asioita ja en kokenut tarpeelliseksi ryhtyä kaivelemaan niin sanottua faktatietoa.

Koko ryhmää ja hankkeen vaikutuksia tarkastellessani otin huomioon havaintoni koko vuoden ajalta. Muistiinpanojen pohjalta voin todeta, että vuoden aikana tarinallinen helmityö-työpajaan osallistuneiden naisten vuorovaikutus on syventynyt, naiset ovat aktiivisempia toimijoita, jotka ovat valmiita ottamaan myös vastuuta.

6 POHDINTA

Hankeemme vaikutuksia ja toiminnan merkityksiä arvioidessani esille nousi muun muassa käsityötaito ja – perinne. Tarinallinen helmityö -työpajan naiset tulivat useista eri kulttuureista, joissa käsityöllä on oma inhimillinen kulttuurinen merkityksensä. Naisiin tutustuessani minulle kävi ilmi, että käsityötaito oli opittu monella eri tapaa ja sillä oli erilainen merkitys myös eri perheissä ja yksilön tasolla. Naisten käsityötaidot vaihtelivat, mutta koin yhteiseksi intressiksi luovan toiminnan lisäksi oppimisen näkökulman. Vähälä (2003, 13- 18) mainitsee Anttilan käsityöntaidon oppimisprosessin viitekehysten, jonka mukaan käsityöhön liittyy tekijän taidot, tiedot, persoonallisuus, tavoitteet ja työn suoritus. Käsityöntaidon hallitseminen vaatii taidon ja ongelmanratkaisukyvyyn lisäksi myös kommunikointikykyä, itseluottamusta sekä sosiaalisen ympäristön huomioonottamista. Käsityö on näyte tekijän ulkoisen ja sisäisen todellisuuden vuorovaikutuksesta.

Käsitöiden tekeminen Virkattuun teltaan ja teltan rakentaminen oli tukenut naisten aiempaa taitoa. Virkatun teltan kiertäminen ympäri Turku oli tehnyt heidät ja heidän taitonsa näkyviksi. Syksyllä vastaanottokeskuksessa viimeisen teltan pystytyksen myötä kävi ilmi, että tämä oli naisille myönteinen kokemus. Toivon, että naiset näkivät myös itsensä uusin, armollisemmin ja lempeämmin silmin. Kuulluksi tulemisen tärkeys tuntui liittyvän puolestaan helmityöpajaan ja omaan yhteisöön - vastaanottokeskuksen henkilökuntaan ja muihin asukkaisiin. Virkatun teltan avajaisien ja sen jälkeen käytyjen keskustelun myötä koin, että oman tarinan julkitulo suurelle yleisölle ei ollut heille niin merkityksellistä.

Tuodessamme Virkatun teltan takaisin Pansion vastaanottokeskukseen, eräs tutkimukseeni kuuluva nainen kyseli Virkatun teltan vuodesta ”Miten yleisö suhtautui meidän teltaan, pitivätkö he meidän tekemistä käsitöistä? En tiedä, viittasiko nainen me-sanalla Pansion vastaanottokeskuksen naisiin vai koko maailman pakolaisnaisiin yleensä, jotka olivat olleet mukana tekemässä käsitöitä teltaan. Joka tapauksessa hän oli ylpeä ja iloinen Virkatusta teltasta ja siitä, että suuri yleisö oli ottanut teoksen hyvin vastaan.

Havaitsin vastaanottokeskuksessa ilmiön, joka toteutui kaikissa työpajoissamme. Turvapaikanhakijat oli todella helppo saada innostumaan uusista aktiviteeteistä,

mutta sitouttaminen toimintaan oli erittäin haastavaa. Käsitöiden teko oli selvästi naisille tärkeää toimintaa, johon he olivat sitoutuneet jo ennen hankkeemme saapumista vastaanottokeskukseen. Halusin tutkimukseeni sellaisia naisia, jotka sitoutuivat myös tarinallinen helmityö -työpajaan ja teltan rakentamiseen. Naisia perheineen tuli ja meni ja koska luottamuksen luominen oli hidasta, oli minun vaikeaa saada naisia mukaan tutkimukseen. Tämä oli keskeinen elementti työssäni ja tutkimustani tehdessä. Asioissa oli edettävä hitaasti, tilanteita ja tunnetiloja lukien. Ja juuri asioiden edetessä jokin ulkopuolinen asia, kuten kielteinen päätös viranomaisilta saattoi horjuttaa tasapainon. Tutkimukseni keskittyi vain hyvin pieneen otantaan, josta keskeinen osa poistui kesken tutkimuksen. En silti koe, että tutkimukseni olisi millään tavalla epäonnistunut.

Ystävystyin tutkittavieni kanssa ja pohdin kovasti sen vaikutusta tutkimukseeni. Ystävystymisen ja syvän luottamuksen myötä sain entistäkin moniulotteisemman kuvan naisten hyvinvoinnista. Minun oli kuitenkin pidettävä vahvasti läsnä tutkijan etiikka. Tätä etiikkaa ja henkilökohtaista moraaliani noudattaen en nostanut tutkimuksessani esille tunnistettavalla tavalla mitään sellaista, mitä olen havainnoinut niin sanotusti vapaa-ajalla. Nämä havainnot vaikuttavat kuitenkin toteamuksiini naisten välisen vuorovaikutuksen ja vertaistuen merkityksestä ja vahvistumisesta.

Valmis Virkattu telta -teos pyrki tuomaan pakolaisnaisten äänet kuuluville. Valkonen (2002, 34) korostaa äänen antamisen olevan kuitenkin aina suhteellista, kun kyseessä on tutkimus. On tärkeää tunnustaa, että viime kädessä tulkinnassa on aina esillä tutkijan ääni. Koin tämän olevan erityisen tärkeä seikka omassa tutkimuksessani ja tuottajan työssäni, sillä kuluneen vuoden aikana tapaamieni naisten kielitaito ei ollut erityisen vahva. Kuten mainitsin Suuri yleisö -kappaleessa, pyrin luomaan kohtaamisen kokemuksia parhaan kykyni mukaan. En pyrkinyt kertomaan absoluuttista totuutta, vaan inhimillisiä tarinoita, joista on mahdollista löytää yhteneväisyyksiä oman elämän tai omien kokemusten kanssa.

Virkattu telta -teoksen tuottajana työni tavoitteena oli laittaa liikkeelle ja tukea turvapaikanhakijoiden voimautumisen prosessia. Se, että haastattelemani naiset, Maria ja Drita saivat viranomaisilta karkotuspäätökset ja lopulta poistuivat vastaanottokeskuksesta kesken tutkimuksen, sai minut ajattelemaan hankkeemme vaikutuksia entistäkin enemmän. Vaikka kotimaat näyttäytyivät molemmille naisille

eri tavalla, ei paluu kotiin ollut kummallekaan vaihtoehto. Kodin, ystävien ja perheen jättäminen oli ollut molemmille vaikea asia ja nyt he joutuivat jälleen lähtemään pakon edessä. Voin siis vain toivoa, että hankkeemme tavoitteet voimauttaa ja tukea naisia, toteutuivat.

Tutkimuksen teko sai minut pohtimaan tuottajan työni teoreettista pohjaa kuin käytännön toteutustakin useasta näkökulmasta. Sillä on ollut ja tulee olemaan vaikutus Pata, Sandaali ja Virkattu teltta -hankkeen jatkotoimia suunnitellessa ja toteuttaessa. Tutkimusta tehdessäni olen oppinut paljon itsestäni kulttuurituottajana ja sosiokulttuurisen työn tekijänä. Olen löytänyt sen työskentely-ympäristön, jossa toivon jatkavani siirryttyäni opiskelijasta ammattilaiseksi.

LÄHTEET

- Enoranta, T. 2007a. Empowering Asylum Seekers Developing Good Practise. Tampere: Finnish Association of Adult Education Centres.
- Enoranta, T. (toim.) 2007b. Työssä turvapaikanhakijan kanssa. Tampere: Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL.
- Huttunen, L. 2002a. Kotona, maanpaossa, matkalla: Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Huttunen, L. 2002b. Pahan karttalehtiä: Maahanmuuttajat ja pahan kokemuksen paikat. Teoksessa: Laitinen, M. & Hurtig, J. (toim.) Pahan kosketus: Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS- kustannus. 86- 107.
- Hänninen, V. & Valkonen, J. (toim.) 1998. Kunnan tarinoita: Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. 12.6.2001. [verkkojulkaisu]. Stakes. [viitattu 13.10.2011]. Saatavana: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/E206760F-159C-4861-B5D0-AD6AC23AC8F0/0/tva.pdf>.
- Kotouttamislaki. 30.3.2011. [verkkojulkaisu]. Sisäasianministeriö. [viitattu 15.10.2011]. Saatavana: <http://www.alipi.fi/tiedostot/Paula%20Kuusipalo%20-%20kotoutumislaki%281%29.pdf>
- Kulttuuri tekee hyvää: Turku 2011 Hyvinvointiohjelma 2008-2012. [verkkojulkaisu]. [viitattu 13.10]. Saatavana: <http://arvio2011.fi/assets/files/hyvinvointiohjelma.pdf>
- Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa: Ruuskanen, P., Savolainen, K & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa: Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. UNIpress. 39-68.
- Pakolaisneuvonnan internet-sivut: 10 väitettä & faktaa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista. [viitattu 13.11.2011]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=90&lang=suo
- Pöllänen, S. 2008. Käsityö terapiana ja terapeuttisena toimintana. [verkkojulkaisu]. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajakoulutuslaitos. [viitattu 13.11.2011]. Saatavana: <http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pollanen.htm>. 91-95.

Saaranen-Kauppinen, A. & Anna Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. [viitattu 13.11.2011]. Saatavana:
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

Savolainen, M. Maailman ihanin tyttö- valokuvaprojektin internet-sivut: Voimauttavan valokuvan menetelmä. [viitattu 13.11.2011] Saatavana:
<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Tanner, A. (toim.) 2008. Poliisi ja maahanmuuttajat: Kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 67/2008.

Tuura, K. 2010. Pata, Sandaali ja Virkattu telta- hankkeen johtaja. Keskustelu 2010.

Vastaanottolaki 29.08.2011. [verkkojulkaisu]. Sisäasiainministeriö. [viitattu 15.10.2011]. Saatavana:
<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/HeadlinesPublicFin/0626D49ACBB8F30CC22578FB002A6895>.

Vähälä, E. 2003. Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin: käsityön aikana koettujen itseraportoitujen emootiokokemusten ja fysiologisten vasteiden väliset yhteydet. Taitemia 22: Kuopion Muotoiluakatemia.

